

Asia: VN/18255/2021

Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön uudistamista koskeva työryhmämietintö

Ehdotusta koskevat yleiset huomiot

Voitte tähän lausua yleisesti ehdotettujen säännösten sisällöstä.

Vammaisfoorumi on 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 220 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää huomiota erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016; myöh. vammaissopimus) velvoitteisiin julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevia säännöksiä uudistettaessa. Vammaissopimuksen 13 artikla (oikeussuojan saavutettavuus) velvoittaa Suomen valtiota varmistamaan vammaisten ihmisten tehokkaan oikeussuojan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaisfoorumi pitää erityisen kannatettavana ehdotusta, että vahingonkorvauslakiin lisättäisiin säännös perus- ja ihmisoikeusloukkauksella aiheutetun vahingon korvaamisesta. Kannatamme myös ehdotettua säännöstä, jonka mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan taloudellisen vahingon, joka on aiheutettu vääriä tietoja antamalla.

Ehdotuksen vaikutukset

Voitte tähän lausua yleisesti ehdotettujen säännösten vaikutuksista, niiden merkittävydestä ja mahdollisista haitallisten vaikutusten lieventämismahdollisuuksista. Erityisesti teitä pyydetään lausumaan niistä mahdollisista vaikutuksista, joita ei ole esityksessä otettu huomioon.

Katsomme, että ehdotetuilla säännöksillä on monia positiivisia vaikutuksia. Vammaisten henkilöiden kannalta erityisen merkittäviä ovat säännökset perus- ja ihmisoikeusloukkauksella aiheutetun vahingon sekä väärän informaation vuoksi aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaamisesta. Laissa säädetty oikeus korvaukseen on omiaan kasvattamaan perus- ja ihmisoikeuksien vaikuttavuutta ja velvoittavuutta viranomaisten toiminnassa. Samalla myös vammaissopimuksen merkitys vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaajana vahvistuu.

Muutoksenhakua koskevan vaatimuksen lieventäminen parantaisi varsinkin sellaisten kansalaisten oikeussuojaa, joilla on vamman tai sairauden vuoksi ongelmia kognitiivisessa suoriutumisessa, muistissa tms. Vaikka säännöksen soveltaminen edellyttäisi kokonaisharkintaa, sillä voisi olla laajemminkin tulkintavaikutusta esim. hallintoprosesseissa muutoksenhaun laiminlyönnin tai myöhästymisen syitä ja seurauksien kohtuullisuutta arvioitaessa.

Vahingonkorvauslain muutosehdotukset

Voitte tähän kirjoittaa yleiset huomionne vahingonkorvauslakiin ehdotetuista muutoksista.

Vammaisfoorumi pitää valitettavana, että työryhmän toimeksianto on rajoittunut yksinomaan vahingonkorvauslain säännösten uudistamistarpeeseen. Mietinnössä ei arvioida julkisyhteisön korvausvastuuta sääntelevän erityislainsäädännön uudistustarpeita. Näin ollen aiemmissa selvityksissä ja ehdotuksissa tarpeelliseksi katsottu asiakkaiden aseman parantaminen julkisyhteisön järjestämissä henkilöön kohdistuvissa palveluissa jää edelleen toteuttamatta.

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää huomiota vammaisten asiakkaiden heikkoon asemaan henkilöön kohdistuvissa palveluissa. Esimerkiksi hyvinvointialueet tuottavat sosiaalihuollon palveluja itse tai hankkivat niitä ostopalvelusopimuksia käyttäen. Erityisesti vammaispalveluiden asiakkaiden oikeussuojaa tulisi parantaa nykyisestä. Tätä voitaneen pitää erityisen tärkeänä, kun Suomessa on lyhyen ajan sisällä toteutettu sekä sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän uudistus että mittava vammaislainsäädännön uudistus. Vuoden 2020 työryhmän mietinnössä 2020:3 esitetyn mukaisesti (kohta 3, sivu 13) tulisi säätää julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskeva erityislaki (asiakkaansuojalaki). Asiakkaansuojalaissa tulisi olla säännökset asiakkaan oikeudesta saada korvaus palvelussa olleesta virheestä ja viivästyksestä aiheutuneesta vahingosta. Lakiin tulisi kirjata myös julkisyhteisön isännänvastuu ostopalveluna järjestetystä palvelusta. Katsomme, että edellä sanottua julkisyhteisön korvausvastuuta sääntelevää erityislainsäädäntöä koskevaa uudistusta tulisi ryhtyä valmistelemaan mahdollisimman nopeasti.

Julkisyhteisön julkisen vallan käytöllä aiheuttaman vahingon korvaaminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 2 §:n 1 momentti)

Vammaisfoorumi kannattaa ehdotusta ns. standardisäännöksen poistamisesta. Mietinnössä on esitetty kattavat perustelut säännöksen poistamiselle.

Muun yhteisön julkisen vallan käytöllä aiheuttaman vahingon korvaaminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 2 §:n 2 momentti)

Ei lausuttavaa.

Muutoksenhakua koskevan vaatimuksen lieventäminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 4 §)

Ehdotus on kannatettava. Vaikka korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2022:18 mukaan voimassa oleva laki mahdollistaa pätevän syyn tapauskohtaisen kokonaisharkinnan ja kohtuusseikkojen huomioonottamisen, on perusteltua, että tämä ilmenisi suoraan lain sanamuodosta.

Kannekiellon kumoaminen (voimassa olevan lain 3 luvun 5 §)

Ei lausuttavaa.

Viranomaisen virheellisestä informaatiosta aiheutuneen puhtaan varallisuusvahingon korvaaminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 3 §)

Vammaisfoorumi pitää tehtyä ehdotusta kannatettavana. On tärkeätä, että säädetään erikseen julkisyhteisöjen vastuusta niiden toiminnassa annettujen tietojen, ohjeiden ja neuvonnan oikeellisuudesta. Säännös parantaa yksittäisen vahinkoa kärsineen asemaa, mutta se on omiaan myös lisäämään yleistä oikeudenmukaisuuden tunnetta ja luottamusta viranomaistoimintaa kohtaan.

Säännös on merkityksellinen vammaisten henkilöiden kannalta sekä periaatteellisesti että myös käytännössä oikeuksien vahvistamiseksi. Vammaiset henkilöt ovat usein riippuvaisia sosiaalihuollon palveluista, jolloin myös sosiaalihuollon viranomaisten antama informaatio on vammaisen asiakkaan kannalta olennaisen tärkeätä ja siihen tulee voida perustellusti luottaa. Tällaisissa tilanteissa tulisi yleensä katsoa täyttyvän sen säännöksessä asetetun edellytyksen, että julkisyhteisö on korvausvelvollinen vain, jos vahingon kärsineellä on ollut perusteltu aihe luottaa tietojen oikeellisuuteen ja korvausvelvollisuutta on pidettävä kohtuullisena ottaen huomioon tietojen antamisen tarkoitus ja merkitys sekä tietojen antamiseen liittyvät ja muut olosuhteet.

Viranomaisilla on hallintolain 8 §:n nojalla yleinen neuvontavelvoite. Lisäksi sosiaalihuoltoa koskevassa erityislainsäädännössä on säännelty erikseen asiakkaalle annettavasta informaatiosta. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun 5 §:ssä on säädetty asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista. Säännöksellä asetetaan käytännössä sosiaalihuollon henkilöstölle aktiivinen neuvontavelvoite. Aktiiviseen neuvontavelvollisuuteen on katsottu sisältyvän viranomaisen oma-aloitteinen tiedonantovelvollisuus ja huolehtimisvastuu siitä, että hallinnon asiakkaalle syntyy oikea käsitys annetuista (menettelyllisistä) tiedoista. Huolehtimisvastuuseen kuuluu myös asiakkaalle soveltuvan tiedonantotavan (esimerkiksi kommunikointikeinon tai tulkkauksen tarpeen) huomioiminen. Vammaispalvelulain 8 d 3 momentin nojalla vaikeavammaista henkilöä on ohjattava ja autettava henkilökohtaisen avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa. Vammaisfoorumin tietoon on tullut puutteita ja laiminlyöntejä viranomaisen ohjausvastuussa tähän henkilökohtaisen avustajan työnantajamallin käyttöön liittyen. Vammaisen henkilö toimii tässä mallissa työnantajan vastuulla työlainsäädännön mukaisesti, mutta työlainsäädäntö ei huomioi vammaisuuteen liittyviä erityispiirteitä.

Ehdotettu säännös ei koske lähtökohtaisesti tapauksia, joissa julkisyhteisö on jättänyt kokonaan tiedon antamatta. Kun otetaan huomioon edellä sanottu sosiaalihuollon informointi- ja neuvontavelvoitteesta ja sen merkityksestä, on todettava, että ehdotetusta säännöksestä huolimatta varsinkin vammaispalveluiden asiakkaiden oikeussuoja jää puutteelliseksi. Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että tähän asiaan kiinnitetään huomiota tulevissa (erityis)lainsäädännön uudistuksissa.

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien loukkauksen hyvittäminen (1. lakiehdotuksen 3 luvun 7 §)

Vammaisfoorumi kannattaa ehdotusta, että vahingonkorvauslakiin lisätään säännös perus- ja ihmisoikeusloukkauksella aiheutetun vahingon korvaamisesta. On myös kannatettavaa, että korvauksen perusteena olisi suoraan ihmisoikeuden tai perusoikeuden loukkaus eikä se edellyttäisi virhettä tai laiminlyöntiä.

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on kiinnittänyt huomiota siihen, että nykyinen lainsäädäntömme on puutteellista nimenomaan YK:n yleissopimusten loukkausten hyvittämisen osalta. EOA on ratkaisukäytännössään esittänyt hyvityksen maksamista mm. ihmisoikeussopimusten turvaaman oikeuden tai vapauden loukkaamisesta. Oikeusasiamiehen esitykseen perustuva hyvitys on laajalaisempi kuin vahingonkorvauslain mukainen vahingonkorvaus, mutta sen sisältöä ja velvoittavuutta ei ole lain tasolla säännelty. EOA:n ratkaisu hyvityksestä on luonteeltaan kuitenkin vain suositus eikä sinänsä muutoksenhakukelpoinen päätös. Vammaisfoorumi huomauttaa, että YK:n vammaissopimukseen liittyvä valinnainen yksilövalituspöytäkirja edellyttää lähtökohtaisesti kotimaisten oikeussuojakeinojen läpikäymistä, jotta se ottaisi tutkittavakseen ihmisoikeusvalituksen.

Vammaisfoorumi ei pidä sitä riittävänä, että taloudellisen hyvityksen sijaan esim. anteeksipyyntö oikeuttaisi kompensoimaan perus- tai ihmisoikeusloukkauksen, koska silloin kyse ei olisi vammaisen henkilön kannalta tehokkaasta oikeussuojan saavutettavuudesta YK:n vammaissopimuksen artiklan 13 valossa.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuteen tilanteissa, joissa oikeudenkäynti koskee perus- tai ihmisoikeusloukkauksesta vaadittavaa korvausta. Moni vammaisen henkilö elää hyvin niukan toimeentulon varassa, joten matalakin kuluriski voi käytännössä muodostua esteeksi sille, että julkisyhteisön korvausvelvollisuus ko. tilanteissa olisi tosiasiaassa tehokas oikeussuojakaino. Näin on siitä huolimatta, että tuomioistuimen harkintavaltaa oikeudenkäyntikulujen maksuvelvollisuuden kohtuullistamisessa ollaan lisäämässä.

Jotta eri tavoin vammaiset henkilöt voisivat hyödyntää mahdollisuutta vaatia hyvitystä perus- tai ihmisoikeuden loukkauksesta yhdenvertaisesti, olisi varmistettava, että he saavat tähän mahdollisesti tarvitsemaansa tukea ja että asiassa tehdään tarvittavat menettelylliset mukautukset.

Vahingonkorvauslain 4 luvun 2 §:ää ja 7 luvun 1 §:ää koskevat muutosehdotukset.

Ei lausuttavaa.

Laki vapaudenmenetyksistä ja muista pakkotoimista suoritettavista korvauksista

Voitte tähän kirjoittaa yleiset huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Voitte tähän kirjoittaa pykäläkohtaiset huomionne.

”Mielenterveyslain mukaisesti tehdyt päätökset tahdosta riippumattomasta hoidosta sekä kehitysvammalain nojalla tehdyt päätökset henkilön määräämisestä erityishuollon toimintayksikköön tahdostaan riippumatta tai muut vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnolliset vapaudenriistot voidaan usein kumota hallinto-oikeudessa, mutta jälkikäteisestä kumoamisesta ei välttämättä ole potilaan tai asiakkaan näkökulmasta enää hyötyä. Vaikka päätöksiä koskevat valitukset käsitelläänkin kiireellisinä, on niiden käsittelyaika esimerkiksi mielenterveyslain mukaisissa hoitoonmääräämispäätöksissä noin 2 kuukautta. Tässä ajassa hoitojakso on voinut jo päättyä. Kaikista vapauden riistämistä tai muista rajoitustoimenpiteistä, kuten potilaan eristämisestä tai henkilöntarkastuksesta tahdosta riippumattoman hoidon aikana, ei myöskään tehdä valituskelpoista päätöstä. Valviran selvitysten mukaan kehitysvammalain 3 a luvussa säädettyjen rajoitustoimenpiteiden käytössä esiintyy muun muassa menettelyllisiä puutteita, minkä

lisäksi yksiköissä käytetään toisinaan henkilön vapauteen kohdistuvia rajoitustoimenpiteitä niille säädetyt aikarajoitukset ylittäen (ks. esim. EOAK/1686/2022, EOAK/4119/2022), ja käytössä on jopa kokonaan lakiin perustumattomia rajoitustoimia. Näistä syistä Vammaisfoorumi pitää esitetyn lain 11 §:ää ("Korvaus muusta vapaudenmenetyksestä") perusteltuna oikeusturvakeinona. "Vapaudenmenetyksen" ja "vapauden rajoittamisen" käsitteiden ohella sosiaali- ja terveydenhuollossa käytetyn käsitteen "rajoitustoimenpide" käyttäminen joko säädöstasolla tai perusteluissa tekisi sääntelystä selkeämpää ja viestisi informatiivisessa mielessä sen laajasta sovellettavuudesta. Lisäksi vammaisten henkilöiden tulisi saada tarvittava tuki oikeuksiinsa pääsemiseksi säännöksen tarkoittamissa tilanteissa."

Laki pakkokeinolain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Laki valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Laki poliisilain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa yleiset huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Voitte tähän kirjoittaa pykäläkohtaiset huomionne.

Ei lausuttavaa.

Laki rajavartiolain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Laki Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Voitte tähän kirjoittaa huomionne ehdotetusta laista.

Ei lausuttavaa.

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry